

El dual en català i en castellà, per L. SPITZER.

Ebeling ha assenyalat en *Literaturblatt*, 1892, 130, el gir sintàctic *els pares* 'pare i mare'. Hanssen, en la *Gramática histórica de la lengua española*, 173, escriu : «Una particularidad que en otras lenguas neo-latinas casi no se encuentra (Ebeling, *Literaturblatt*, 1902, 130) es el uso de *padres* en lugar de *padre* y *madre*, *tíos*, *reyes*, *hijos*, etc. (M.-L., *Gr.*, III, 38; Wiggers, 20). Lang, *Romanic Review*, II, 339, cree que puede haber venido del árabe.» Meyer-Lübke ha fet bé de separar el cast. *padres* del llatí. PARENTES, que és, abans que tot, plural de PARENS, significant a la vegada pare i mare; però crec, amb Hanssen, que el cat. *els pares*, cast. *los padres*; s'han de considerar abans com a *duals* que com a *plurals*.¹

Havent Ebeling assenyalat (l. c.) exemples paral·lels de l'italià (*balii* = *balio* + *balia*, *i reali*) i el provençal modern — un territori unit que va de la península ibèrica als Apenins — crec que no hi ha necessitat d'invocar la influència aràbiga; a més a més, per tal com Lang ja ha constatat exemples d'aquest dual en llatí : *Castoreus* = *Castor et Pollux*, i per no conèixer-se cap altra característica sintàctica que s'expliqui per influència de l'aràbic. Citem aquí alguns altres exemples del llatí : *reges* = *rex et regina*; *digitis medicinalibus* = *digitis medicinali et pollice* (Marcellus Empiricus), adduïts per Slotty, *Beilage zum Programm des Königlichen Viktoria-Gymnasiums Potsdam*, 1911, 15 ss. i Niedermann, *Festschrift für Hugo Blümner*, 330.

D'altra banda, la meua esposa, que no coneix ni el llatí ni el castellà, anomena una família amiga, del llinatge *Meissner*,

1. Altres vestigis d'un dual en les llengües romàniques són ital. *le braccia* 'els (dos) braços' (però *i bracci di mare*) i el tipus sintàctic franc. *les caleçons*.

amb el sobrenom *die* (= els) *Lorles*. Aquest nom prové del d'una dama d'aquesta família que duu el nom de *Lorle*, la qual adquirí gran preponderància entre els seus parents.

Segons el model *Scipio-Scipiones*, es podien formar els *Castores, reges, digitis medicinalibus*; segons el model *Meissner-die Meissners* : *Lorle, die Lorles*. La família pren el nom del seu cap. Per altra banda, l'italià *bimbi, fanciulli*, cast. *los niños*, en els quals el sexe dels infants és indiferent, podia influir damunt *los reyes, los padres*; comp. *due figliuoli* en *Boccacio*, II, 8 (es tracta d'un nin i d'una nina) i la frase de Cervantes: *Yo soy doncella y rica, que mi madre no tiene otro hijo* (descendent) *que mí*.

Etimologies catalanes, per L. SPITZER.

Mallorquí a uf 'a baldó'

Amengual registra la forma *a uf*, que també trobem citada en Alcover, *Contarelles*, 33 : *I an es dos jovensans que los prova de tot de tot sa nova vida, i tot les diu en poça a l'uf*. A les *Rondayes mallorquines*, I, 175, llegim : *i allà n'hauriau vistes compareixer de fadrinetes a l'uf*. Aquesta paraula s'ha d'afegir al *REW*, 9,032, així com el portuguès *a ufo* 'endebades', castellà *á ufo*, igualment que el provençal *a l'uf* 'amb abundància' 'endebades'. L'ètim d'aquest mot encara s'ha de fixar. El *REW* assenyala el gòtic *ufjo*, 'superfluitat'; però hi ha la dificultat de quedar poc aclarides les evolucions de les vocals. També queda per determinar en el *REW* l'ètim del provençal *ufana* 'vanitat', i la del castellà, portuguès *ufano* 'vanitós'. A mon judici el darrer grup de mots és inseparable de *a ufo*, però no hem de partir d'un ètim germànic, sinó que abans s'han d'articular amb la interjecció *uf* que compareix en el català *uf* : crit que es fa en expellir l'aire assenyalant un alleugeriment; en el basc *uf!* = *ouf!*: interjecció d'enuig, cansament, malcontentament; *ufa* 'ouf'; el portuguès *ufa* 'expressió d'admiració irònica i de cansament' (Cejador, en son diccionari de Cervantes, admet semblant origen entre altres possibilitats confusament exposades). El milanès *a of* 'a baldó' té un paral·lel en el provençal *a oufe* 'a bastament' 'amb abundància', i en el francès i provençal *ouf* 'crit de dolor'.

Aquesta interjecció (comp. Espe, *Die Interjektion im Altfranz.* p. 28), freqüent també en alemany, es produeix omplint les galtes d'aire i expellint-lo després, la qual cosa ha d'exterioritzar l'abundància i feixuguesa de la càrrega corporal o de l'esperit, l'afogament. Una tal càrrega feixuga pesa massa i se

sent el desig de despendre-se'n.¹ En tot cas, el desinflament de les galtes és característic en aquesta interjecció i descriu perfectament la suficiència i les sobres d'una cosa, sia molesta, sia agradable.

En trobar les formes provençals *a oufe* al costat de *a boufe*, *a poufe*, no vacillo un moment a comparar la interjecció *a ufi!* amb *buf (bof). Així s'aclareix el daufinès *ufo* 'cella' (inexplicat per Zauner, *RF*, 14, 363), que significa també 'forat del nas' (Llenguadoc) i 'hocico' en els altres dialectes del Sud de França. Compari's el *REW*, 1,373, on trobem el savoià *buff*, ferrarès *brufel* 'forat del nas', al costat del francès *bouffette* 'borla', való *bofé* 'coixí d'agulla', castellà *bufos* 'llestes atufades dels vestits'. Per consegüent s'ha de partir d'un *ufo* 'cosa atufada, afuixada, buida' > 'cella' i 'cosa que bufa' > 'forat del nas' exactament paral·lel a *buf*-. De passada vull remarcar que, com trobem daufinès *ufo* 'cella' al costat de cast. *bufos* 'llestes...', el català *pestanya* 'parpella' (no *pistanya* com en *REW*, 6,536) explica el castellà *pestaña* 'voraviu' i l'italià *pistagna* 'orla', la connexió dels quals no posaria en dubte com el *REW*. El basc *ufa* 'buit, nou buida, alè' és el mateix (*b*)*uff*.

Tota vegada que, al costat dels noms significant 'orgull, vanitat', tenim formes com el sicilià *ofanu* 'vanitós', el provençal *ufec* 'altiu', *oufanous* 'gras', el català *ufá* 'ufanós, verd, orgullós, satisfet, alegre, content', crec que hem de partir de la base d'un ésser o objecte exhaurit d'aire, buit. Però 'orgull' 'vanitat' pot també derivar de 'abundància', 'inflor' (comp. *bufat* 'ufà'). Tota vegada que prenem per base una paraula onomatopèica, no tenim necessitat de justificar el canvi de *u* a *o* ni de *f* a *p* (como. *a up*), ni tampoc tenim necessitat de suposar un manlleu, com el suposa el *REW* pel castellà *a ufo* de l'italià i *ufana* del provençal. Al revés, hom podria suposar que el napolità *a uffa* i l'italià *a ufo* han estat manlevats del castellà, sobretot si es té en compte l'observació de D'Ambra: «In Napoli al tempo degli spagnuoli, si disse andare a uffo a chi non invitato presentavasi a pranzo in un banchetto dovunque» — però el diccionari dels Filopatridi (1789) té un *uffal* 'oh quanto!' que retroba l'*uffa* de

1. Comp. la variant cat. *afan*, ital. *affanno*, vell franc. *han* (*REW* 252).

D'Ambra : 'interj. congiunta quasi sempre con la frase ah quantal Mai! Mai tantil' Igualment trobem en Valsèsia : *uff! uff! uhja!* 'oibò! Mai più!' *Mangée a uffa* 'cibarsi a ufo, a spese altrui'. La vella explicació (*a ufa, of* = ex off[ici]o, uff[ici]o per la consuetud de les autoritats florentines d'obligar a distribuir gratuïtament les cartes que portaven aquest sobrescrit) no és admissible, perquè el significat 'en excés' és més extens que el de 'gratis'.

cat al à alerta

Semblantment al grec *δεύροτε* de *δεῦρο*, al vell francès *estes vos*, de *es vos* (ecce), el català *alerta* ha rebut un plural. Comp. Alcover, *Contarelles*, 313 : *Anau alerta que hi pot haver una desgracia! alertau! alertau!* L'italià *all'erta* és l'origen de la interjecció catalana. Es pot explicar l'*alertau* per influència de l'*anau alerta* o per analogia amb *ajuda! ajudau!*

ma llorquí l'any tirurany

En mon treball *Lexikalisches aus dem Katalanischen*, p. 161, he cercat l'explicació de la dita l'any *tirurany* de les *Rondayes mallorquines* per a designar un any indeterminat, ajuntant-lo amb el castellà *tirarira* i *tararear*. Ara puc adduir com a comprovació un passatge de *Los Puritanos* de Palacio Valdés, publicats per Munthe, *Spanisch Lesebok*, 1920, 28, en el qual es veu com el *taral·larejar* s'esdevé quan un es troba en el compromís de no saber exactament la lletra (igual que en el cas de no saber fixament l'any en què esdevingué un fet) : «D. Ramón no sabia la letra (d'una ària de *I Puritani*) sinó á medias, pero lo cantaba con el mismo entusiasmo que si la supiera. Empezaba siempre : *Il sogno beato — de pace e contento — ti, ro, ri, ra, ri, ro — ti, ro ri, ra, ri, ro*. Necesitaba seguir tarareando hasta llegar a otros dos versos que decían...» En una situació semblant l'alemany cantaria : *la la*. L'any *u* citat per Alcover, *Contarelles*, 496, significa el mateix que l'any *tirurany*. Tenen una semblant significació l'any *de la neu, dels temps de les rapés, del temps de la picor* (*Cançoner satíric valencià*, IV, 132, nota de Miquel i Planas). Sobre l'any *xeix* 'no mai' comp. *Literaturblatt* 1921, 192.

mallorquí *desllatigar*

Jud en *Bündner Monatsblatt*, 1921, 45, ha explicat encertadament l'origen del castellà *látigo* 'cordel que serve para afianzar al peso lo que se quiere pesar' per l'arrel celta *latta (cat. *llata*), significant en son origen paret teixida; però no té raó quan parla d'un sufix àton o per assenyalar el caràcter arcaic del mot, perquè precisament, segons Menéndez Pidal, *Bausteine zur romanischen Philologie*, p. 386 ss., el sufix àton dels proparoxitons assenyala una formació recent (comp. *látigo*, no *látego). Ço que volem fer constar aquí és que el mallorquí *desllatigar* no s'ha d'explicar per un -PL- *desplatar* (de *plata*), com hem escrit en *Lexikalisches aus den Katalanischen*, 103, nota, sinó que hi hem de veure un derivat de *llata* en la significació fonamental assenyalada per Jud, del català *llata*, castellà *látigo* 'paret teixida', derivada de la representació del desfer el teixit, el qual *desllatigar*; per raó de la *i*, s'ha d'atribuir al castellà.

Una resta de *llata* 'teixit' la tenim en la *llata* 'trena de cànem', preparada per les dones, que serveix per a preparar la sola de les espadenyes.

mallorquí *eccenet*

En les *Rundayes mallorquines*, d'Alcover, IV, trobem els següents passatges : IV, 108 : *Senyor Rey, ell sa pell ja es d'es llop; vuy un altre consej enqu'haja de romandre eccenet*; 312 : *tres diners tenia : n'he donat un, llavó un altre; y aquest que me queda, veltassí, y haurem fet eccenet*; VI, 230 : *Y en Juan ja hi està afluat; y allà li hauriau vist fer s'aviona; enfora qui enfora bon concert. Com va haver fet eczenet de s'arròs, se posà en es llo m borrat*; IV, 217 : *fer net de s'ou*. En el *Diccionari Aguiló* hi trobem *ecse* 'éxito' (*tal màquina, tal planta no ha tingut ecse*). Per tant, tenim *ecsenet* = *ecse net* 'bona fi'. D'altra part s'ocorre aquí establir la comparança entre aquest mot i l'*ex-trinken* de l'argot dels escolars alemanys; un *ex net* podria devenir *eccenet*, de la mateixa manera que trobem *admes* escrit *ademés* (compari's *apesurde* absurd, *apesüldamē* absolutment del vinzellès, Dauzat, *Lexique étymologique*). La paraula de l'argot escolar *ex-trinken* és una